

A SZENT PÉTER BAZILIKA KUPOLÁJÁNAK ÁRNYÉKÁBAN. NAGYÍTÓ ALATT A VATIKÁNI ANIMA MUNDI MÚZEUM

Fülöp Zoltán Ottó

Gál Ferenc Egyetem, Teológiai Kar

Absztrakt

Jelen tanulmány célja a Vatikánvárosban található Anima Mundi Múzeum etnográfiai lencsén keresztül történő vizsgálata. Az elemzés feltárja a memóriaintézmény alapításának körülményeit, rávilágít, mennyiben mozdította elő az 1925. évi római missziós szak-expó és az 1929. évi barcelonai világkiállítás az intézmény létrehozását és kezdeti szárnypróbálgozását.

Végigkísérem, hogy az alapító XI. Piusz és őt a trónon követő római pápák miként gazdagították a gyűjteményt. Feltérképezem, hogy a Pontificio Museo Missionario Etnologico és a 2019-ben új néven és új kurátori koncepcióval megnyitott múzeum kiállítási logikája között mik a hasonlóságok és a hangsúlyeltolódások, melyek a reprezentációs logika főbb ismérvei, illetve I. Ferenc pápának milyen szerepe volt az intézményi szemléletváltásban.

Nyomon követem, hogy az Európán kívüli népek körében folyó evangelizációs munkát középpontba állító tárlat miként vált az Apostoli Szentszék reprezentációs szándékát kifejező, a nacionalista ideológia elleni fellépés sarokkövéből a gyarmatbirodalmak megszűnését követően a posztkoloniális fordulatra a re-mapping jegyében érdemben reflektáló, a 21. századi múzeumi szempontokat érvényesítő memóriaintézménnyé.

Választ keresek arra, hogy a gyűjtemény milyen módon képes összekapcsolni az egyetemes missziótörténeti perspektívát az etnológiai-antropológiai szemléletmóddal. Kiderítem, hogy a világ egyik legnagyobb és leggazdagabb múzeumkomplexuma, a Musei Vaticani részét képező Anima Mundi milyen reprezentációs eszközökkel hívja fel a figyelmet az Európán kívüli civilizációk gazdagságára és diverzitására a cross cultural studies jegyében.

A globális-lokális dichotómiát szem előtt tartva a múzeum a tárgyi anyag és a kurátori koncepció révén a vallásközi párbeszéd és az interkulturális diskurzus számára biztosít helyet.

Kulcsszavak: Anima Mundi Múzeum, katolikus missziók, etnográfiai lencse, re-mapping, kulturális javak

IN THE SHADOW OF THE DOME OF THE BASILICA DI SAN PIETRO. THE ANIMA MUNDI MUSEUM UNDER MAGNIFYING GLASS

Zoltán Ottó Fülöp

Faculty of Theology, Gál Ferenc University

Abstract

This study aims to examine the Anima Mundi Museum in Vatican City through an ethnographic lens. The analysis looks at the circumstances of the founding of the memory institution, highlighting the extent to which the Universal Missionary Exhibition (1925, Rome) and the World's Fair (1929, Barcelona) helped the establishment and initial efforts of the institution.

I will trace how Pope Pius XI, the founder of the museum, and the Roman popes who succeeded him on the throne, enriched the collection. I will explore the similarities and differences of emphasis between the exhibition logic of the Pontifical Ethnological Missionary Museum and the museum, which re-opened in 2019 under a new name and with a new curatorial concept, the main features of the representational logic, and the role of Pope Francis I in the institutional change of approach.

I will present how the exhibition, which focuses on evangelization work among people outside Europe, has been transformed from a pillar of the Holy See's representational intentions against nationalist ideology and after the end of the colonial empires, a memory institution reflects the postcolonial turn in the sense of re-mapping and applies 21st century museum aspects.

I am seeking the answers to the ways in which the institution is able to combine a universal mission history perspective with an ethnological-anthropological approach. I will explore the place of Anima Mundi, which is part of the Musei Vaticani, in one of the largest and richest museum complexes in the world, and the means of representation that is uses the draw attention to the richness and diversity of civilisations outside Europe, in the context of cross-cultural studies.

Keeping in mind the global-local dichotomy, the museum provides space for interreligious dialogue and intercultural discourse through its material and curatorial concept.

Keywords: Anima Mundi Museum, Catholic missions, ethnographic lens, re-mapping, cultural goods

BEVEZETÉS

A Musei Vaticani részét képező missziótörténeti gyűjtemény etnográfiai szűrőn keresztül történő vizsgálata betekintést enged a múzeumalapítás időszakába, egyúttal rávilágít, mennyiben befolyásolta az 1925. évi római szakexpó (*Esposizione Universale Missionaria*) és az 1929. évi barcelonai világkiállítás (*Exposición Internacional de Barcelona*) az intézmény életre hívását és kezdeti szárnypróbálgozását. A vizsgálat fényt derít arra is, miként fonódott össze a kurátori koncepció az újonnan létrejövő Vatikánvárosi Állam reprezentációs szándékával, illetve miért volt szükség új egységgel bővíteni az egyedülállóan gazdag múzeumegyüttest. Kérdésként fogalmazódik meg továbbá, hogy XI. Piusz és őt a pápai trónon követő szentatyák mely irányelvek mentén gyarapították az állományt. A kutatás tárgyát képezi ezen túlmenően, milyen muzeológiai szempontokat érvényesítenek a szakemberek az Európán kívüli civilizációk gazdagságának és diverzitásának bemutatása során, illetve miként biztosítanak helyet a vallásközi párbeszéd, valamint az interkulturális diskurzus számára.

1. kép *Krisztus a kereszten. Szakrális művészet Óceániában*

Forrás: Saját felvétel.

A PÁPAI ETNOLÓGIAI-MISSZIÓS MÚZEUM GYŰJTEMÉNYI KONCEPCIÓJA

A Pontificio Museo Missionario Etnologico alapításának gondolata XI. Piusz pápa nevéhez kötődik. A kollekció magját az 1925-ben Rómában megrendezett missziós szakexpó tárgyegyüttese képezi. Történeti előzményei vannak, hogy egy sikeres világkiállítást követően uralkodói kezdeményezésre memóriaintézmény jön létre. Példaként említhető e tekintetben az 1851. évi londoni seregszemle, amikor az expó után Viktória királynő és Albert herceg indítványozására a Kensington Gardens közelében több kulturális intézmény is megépült: közöttük a Museum of Natural History, a Science Museum és a Victoria and Albert Museum jogelődje, a South Kensington Museum.

Achille Ratti milánói érsek 1922-ben összetett történelmi és egyházpolitikai helyzetben foglalja el Szent Péter trónját. A tudós pápa folytatja a X. Piusz által megkezdett egyházi reformot, továbbfejleszti az eucharisztikus mozgalom programját. Beköszönő, *Ubi arcano Dei consilio* enciklikájában (Pius XI, 1922) kijelöli a kereszténység legfontosabb feladatait a 20. század eleji szekularizálódó világban és felemeli szavát a modernizmus, a naturalizmus, a laicizmus és az elvilágiasodás ellen. Kiemelt figyelmet fordít az Európán kívüli missziós tevékenység előmozdítására. A katolikus hitterjesztők elsődleges feladatát a bennszülött papság kinevelésében és képzésében jelöli ki. Hangsúlyozza, miszerint az evangelizációs munkának a vallási jelleg mellett kulturális és humanitárius vonzata is van. (Gál, 1941) Az 1925-ben meghirdetett *Anno Santo* kapcsán az Örök Városban szakexpót rendeznek, melynek fő célja az Egyház missziós küldetésének megismertetése.

2. kép XI. Piusz pápa (1922–1939) márvány mellszobra a Vatikáni Múzeumokban.
(Adolfo Wildt, 1926)

Forrás: Saját felvétel.

A Giardini Vaticani-ban erre az alkalomra épített huszonnégypavilon forrásanyaga dokumentálja a katolikus szerzetesrendek evangelizációs tevékenységét a 20. század első harmadáig. (Mapelli et al., 2012; Dries, 2016) Az *Esposizione Universale Missionaria* nemcsak szakmai körökben arat sikert, hanem a nagyközönség tetszését is elnyeri, amit mi sem bizonyít jobban, minthogy a tizenhárom hónapig tartó rendezvény hozzávetőlegesen egymillió látogatót vonz. Indokolt megemlíteni, hogy az I. világháborút követően több mint egy évtizedig nem szerveznek 'A' kategóriás világkiállítást. Rendhagyónak tekinthető az is, hogy egyazon évben két szakexpó kerül megrendezésre: a római Egyetemes Missziós Kiállítás és a párizsi Nemzetközi Iparművészeti Kiállítás, az *Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes* (Benton et al., 2003).

A nagyfokú érdeklődés jelentősen hozzájárul, hogy az első pápai alapítású, a missziótörténeti perspektívát az etnológiai látásmóddal ötvöző gyűjteményt állandó tárlatként a Lateráni Palotában helyezik el. XI. Piusz a következő gondolattal nyitja meg a kiállítást: „A hit hajnala a mai hitetlenek körében összehasonlítható annak a hitnek a hajnalával, amely megvilágította a pogány Rómát”. (Greenfield, 1996, 93.) Az egyházfő kiváló paleográfusként járatos a gyűjteménykezelésben és -gyarapításban, hiszen korábban a milánói Biblioteca Ambrosiana, majd a Biblioteca Apostolica Vaticana prefektusa volt. Így nem csupán az egyházi tudományosság erősítését tartja fontosnak, hanem megreformálja a korábbi evangelizációs stratégiát is. Ennek köszönhetően pontifikálása alatt a tizennégy missziós körzet papságának száma mintegy 2600-ról közel 7000 főre emelkedik. (Confalonieri, 1975) Amikor a fasizmus, valamint a nemzetiszocializmus előretör Európában és megnő a hitetlenek, illetve az ateisták száma – többek között a nietzschei *Umwertung aller Werte* (Nietzsche, 1977) filozófiai fogalom terjedésének is betudhatóan –, akkor a Vatikán azon szándéka, miszerint összegyűjtse, majd közzétegye az Európán kívüli civilizációk tárgyi emlékeit, művészeti alkotásait erőteljes tanúságtételnek számít.

A múzeumalapításában a német-osztrák származású pap, vallástörténész, nyelvész, a 20. század jeles etnológusa, Wilhelm Schmidt S.V.D. jelentékeny szerepet vállalt. (Rohrbacher, 2012) Az *Anthropos* című folyóirat elindítója felhívást tesz közzé, hogy a világ minden tájáról küldjenek tárgyakat az újonnan megalakuló intézmény részére. A csaknem százezer beérkezett artefaktumból a verbita szerzetes és munkatársai körülbelül negyvenezret választanak ki. A Museo Borgiano biztosítja az egyik legjelentősebb számú tárgye gyűjtést az új múzeum számára (Mapelli–Aigner–Fiusello, 2012).

A *Sancta Sedes* és az Olasz Királyság között 1929-ben megkötött lateráni egyezmény eredményeképpen létrejön a Vatikánvárosi Állam. A szerződés a nemzetközi jog szerinti szuverén jogalanyiságot biztosít az Apostoli Szentszéknek. (Szántó, 1988) A Status Civitatis Vaticanae reprezentációs törekvéseinek egyike egyik konkrét megnyilvánulása, hogy önálló kiállítóként vesz részt a II. barcelonai seregszemlén, ahol is a négy évvel korábbi tematikus tárlat központi üzenetéhez csatlakozva a Montjuïc-dombon Missziós Palotát (*Palacio de las Misiones*) rendez be (Sánchez-Gómez, 2013).

A katolikus hithirdetők munkáját bemutató tárlat az etnográfiai és a martirológiai aspektusokat helyezi előtérbe. Ehhez kapcsolódóan a katalán fővárosban szentmisét, Oltáriszentség imádást, körmeneteket tartanak.

Sorra véve a szentatyák gyűjteményfejlesztési elképzeléseit sajátos kép rajzolódik ki a múzeum küldetését illetően. XI. Piusz 1926. november 12-én a *motu proprio* pecséttel ellátott *Quoniam tam praeclara* okirattal megalapítja a memóriaintézményt, mely 1927. december 21-én megnyitja kapuit a nagyközönség előtt. XII. Piusz elődje nyomdokain haladva tovább bővíti az Európán kívüli népek kultúrkincsét bemutató gyűjteményt. XXIII. János végrendelete értelmében 1963-ban a kiállítás anyagát átköltöztetik a Musei Vaticani falai közé, melyet tíz évvel később VI. Pál avat fel (Mapelli et al., 2012). A reformszinódus (1962–1965) pápai az állományfejlesztést, a missziós tevékenység teológiai alapjainak megújítását és az intézményszintű változások végrehajtását egyaránt lényeginek tekintik. Rövid pontifikálása alatt I. János Pálnak nem áll módjában érdemben foglalkozni a gyűjteménnyel. Utódja, II. János Pál számos külföldi útja során tudatosan igyekszik gyarapítani a kollekciót. Ez leginkább az amerikai, az óceániai és az ázsiai részleg bővítésében valósul meg. XVI. Benedek főként az ausztrál gyűjteményi egységet gazdagítja.

3. kép II. János Pál pápa 1985. évi ausztrál útján, Sydneyben

Forrás: Saját felvétel.

4. kép XVI. Benedek pápa ausztrál őslakosokkal találkozik 2008 nyarán

Forrás: Saját felvétel.

I. Ferenc 2019-ben az intézmény átnevezését szorgalmazza. Az Anima Mundi ('a világ lelke') az egyházfő megfogalmazásában azt jelenti, hogy a Szent Péter Bazilika kupolájának árnyékában, közel az Egyház és a pápa szívéhez valamennyi nép és nemzet helyet kaphat. A megnyitón a latin-amerikai Szentatya hangsúlyozza, az installáció fő célja, hogy a műalkotások révén kifejezésre jusson a világ periferiáin élő őslakos népek, népcsoportok lelkülete, egyúttal párbeszédbe kerüljenek egymással az eltérő kultúrák. (Rome Reports, 2019) A szemléletváltás jegyében a kortárs múzeumi trendekhez igazodva korszerűsítik és közelebb hozzák a látogatókhoz az Anima Mundi-t. A tárlatnak helyet adó épületszárny 2018 és 2020 között felújításon esik át. A munkálatok még nem fejeződtek be, ugyanis látvány restaurátorműhely kialakítását tervezik, ahol az érdeklődők betekintést nyerhetnek a műtárgyak konzerválási folyamatába.

HIT ÉS KULTÚRA ÖSSZEKAPCSOLÁSA A KIÁLLÍTÓTÉR BEN

A zarándok Egyház feladatának tekinti, hogy üzenete a Föld minden pontjára eljusson és szeretné minél több gyűjtőkörébe tartozó nép kulturális, művészeti és szellemi örökségét megismertetni az ideérkezőkkel. A múzeum állománya 2020-ban meghaladta a nyolcvanezer darabot, melyek között hagyományos öltözetek, fejdíszek, kerámiák, festmények, *ex voto* ajándékok, makettek, érmék, régészeti, néprajzi-antropológiai leletek, szobrok, használati és berendezési tárgyak egyaránt fellelhetők Pápua Új-Guineától Alaszkáig, Kínától a Száhel-övezetig.

5. kép Archeológiai leletek az Anima Mundi kiállítóterében

Forrás: Saját felvétel.

6. kép Természetes anyagokból készített nyakláncok Pápua Új-Guineából

Forrás: Saját felvétel.

Az artefaktumok nagyméretű vitrinekben kapnak helyet, melyek az egyszerűséget, a letisztultságot és a könnyű áttekinthetőséget szolgálják. A változatos tematikájú tárgyak a műtárgyvédelem és az állagmegőrzés érdekében vetésforgó-szerűen cserélődnek. A bemutatás célja nem pusztán a szemléltetés, a muzeológusok az egyes artefaktumok szemantikai és szimbolikus értékének megőrzését szem előtt tartva, a közzétett darabok mögött meghúzódó autentikus történeteket is feltárják. Azon kurátori szemlélet, hogy hidat építsenek az öreg kontinens és az Európától térben és időben távol eső népek öröksége között, az intézmény vezetője, Fr. Nicola Mapelli azon meggyőződését tükrözi, miszerint „amikor tárgyakat állítunk ki, akkor nem a holt valóságot jelenítjük meg, hanem olyasmit, ami egy kultúra szellemiségét a művészetén keresztül fejezi ki” (Rome Reports, 2019).

A műtárgyak széles és gazdag választékát felvonultató tárlat négy fő földrajzi egységből áll, amelyek további geokulturális szekciókra tagolódnak. Az egyes kiállítási egységekben Ázsia, Óceánia, Afrika és Amerika kerül a középpontba, ahol egy-egy etnikum jellegzetes életmódjával, szokás- és hiedelemvilágával, művészeti alkotásaival ismerkedhet meg a látogató. Az ázsiai részleg elsősorban Kína, Japán, Korea, Vietnám, Tibet és Mongólia sajátos tárgykészletét öleli fel.

7. kép Részlet az Ázsia-gyűjteményből

Forrás: Saját felvétel.

Itt látható az 1420-ban fából készült, 1755-ben márványból újjáépített pekingi Mennysországi temploma kicsinyített mása, Fr. Giuseppe Maria Kuo kínai numizmatikai gyűjteménye, Guan Yin bódhiszattva szobra, egy taoista oltár, egy zománcozott polikróm váza, mely a jezsuiták által a 18. században épített San Salvatore plébánia-templomot ábrázolja. E gyűjteményrész magába foglalja a Han-, a Chen- és a Tang-dinasztiák korából származó temetkezési tárgyakat, az 1597. évi keresztényüldözés nagaszaki vértanúinak emléket állító festményeket, valamint olyan selyemre festett

fali tekercsképeket, azaz kakemono-kat, amelyek az elhunyt bűneinek kiengesztelésére bemutatott áldozati szertartást jelenítik meg. Elhelyezésre került az ókori japán főváros, Nara sintoista templomának makettje, az ország északi részén élő ainu lakosság ünnepi női öltözete, melyen díszítő motívumként horog és bálna stilizált ábrája látható. Kiállítottak egy kiotói kétajtós, összecsukható, a cseresznyefavirágzás motívumával díszített paravánt, egy Byōbu-t, valamint az utolsó vacsora, a keresztrefeszítés, illetve a feltámadás jeleneteit megörökítő porcelán tányérokat a 18. századból. E kollekcióhoz tartoznak még koreai sámánmaszkok, tibeti rituális szertartási kellékek, hindu istenek vas és bronz szobrai Jáva szigetéről. A bemutatott darabok között fellelhető egy lámaista kolostor makettje Kelet-Mongóliából, valamint egy ismeretlen festő alkotása Vietnámból, melyen a művész saját vízióit viszi vászonra a Paradicsomról, a Purgatóriumról és a Pokolról. Itt őriznek egy Bali szigetéről származó öt pálmalevélből álló kéziratot, melyen az ősi szankszrit elbeszélőköltemény, a Rámájana jelenetei tűnnek fel. Helyet kapott egy indonéz wayang¹ bábgyűjtemény is, melyet az UNESCO felvett a szellemi kulturális örökség jegyzékébe. (UNESCO, 2008)

A megújított Óceánia részleg földrajzi megoszlását tekintve Mikronézia, Polinézia, Melanézia, valamint Ausztrália tárgyi emlékeit és törzsi életmódját tárja a látogató elé. XVI. Benedek szándékának megfelelően ez az egység a leghangsúlyosabb, köszönhető ez annak is, hogy a német pápa 2010-ben az ausztrál Mary MacKillop R.S.J. apácát elsőként e térségből szentté avatta. (Aigner, 2014) A kurátorok felépítettek egy törzsi motívumokkal gazdagon díszített pápua új-guineai cölöpkunyhó kicsinyített mását. A bejárat felett öt elhunyt festett koponyája, valamint egy pajzsalakú maszk látható. A tetőn elhelyezett agyagfigura a ház védőszellemét testesíti meg. A kizárólag férfiak részére kialakított kunyhó belsejében Rongo polinéz főisten szobrán kívül fejtámlák, lándzsák, áldozati edények, fegyverek, dobok, valamint zoomorf, többek között tollal díszített gém- és vaddisznómaszkok találhatók.

1 A 'wayang' ('árnyék') kifejezés az ősi jávai árny- és bábjátéktípusok összefoglaló neve. (Mellema, 1988)

8. kép *Faoszlopokra épített kunyhó és használati tárgyak Pápua Új-Guineából*

Forrás: Saját felvétel.

Itt sorakoznak a Timor-tenger melletti Melville-szigetről származó temetkezési oszlopok, valamint missziós munkája során Franz Kirschbaum S.V.D. által a Sepik-folyó vidékén gyűjtött szertartási kellékek és tollmozaikok.

9. kép. *Tollmozaik állatábrázolásokkal. Franz Kirschbaum verbita szerzetes gyűjtése*

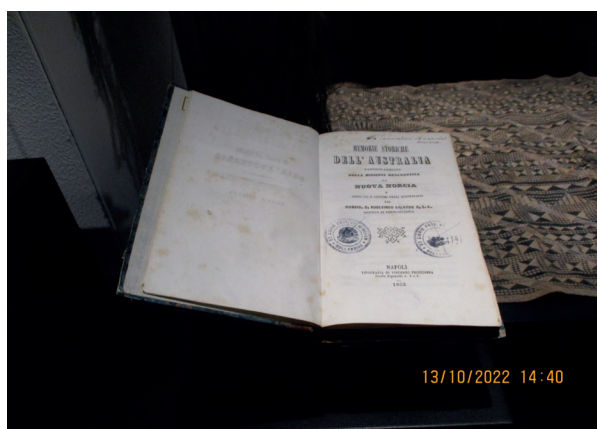

Forrás: Saját felvétel.

10. kép *Fából készült szobrok a Bougainville-szigethez tartozó Rorovana-öbölből*

Forrás: Saját felvétel.

Különlegesnek számít az az egyetlen fatömbből faragott a háború istenét, Tūmataunga-t ábrázoló polinéz szobor, amelyet az őslakosok 1837-ben XVI. Gerelynek ajándékoztak. Emellett kiemelhető a X. Piusznak 1904-ben küldött maori nyelvű kézirat, melyben az a remény fogalmazódik meg, hogy az újonnan megválasztott pápának gyümölcsöző lesz szolgálata, az egyik első salamon-szigeteki Madonna-ábrázolás, valamint egy moai kavakava szobor a Rapa Nui kultúrából. A mintegy háromszáz tárgyból álló ausztrál rész az aboriginal közösség szokásait, élet- és hiedelemvilágát jeleníti meg, melyről Rudesindo Salvado Benedek-rendi szerzetes memoárjában is megemlékezik.

11. kép *Rudesindo Salvado O.S.B. emlékirata a New Norcia-i bencés misszóról 1852-ből*

Forrás: Saját felvétel.

12. kép *Miseruha stólával az óceániai térségből*

Forrás: Saját felvétel.

Az ugyancsak több részre tagolt Afrika-gyűjteményben az egyes népcsoportok kultikus tárgyai, az elhunytak szellemeit, különféle isteneket vagy szent állatokat ábrázoló maszkjai – többek között a kongói baluba népcsoport szertartási álarcjai – láthatók. Megtekinthetők továbbá használati tárgyak, hímzett textilek, ékszerek, amulettek, hangszerek, terrakotta vázatöredékek Egyiptomból, valamint kisméretű baszutó földi agyagszobrok a brit gyarmati korból. Ezek mellett kiállításra került egy zairei barlangban talált, a bakongók által készített feszület, a nigériai igbó törzs női szépséget megjelenítő Agbogho Mmwo maszkja és csont megtöréséhez használt közel kétmillió éves eszköz Dél-Afrikából.

Az amerikai részleg három makroszekció kulturális kincseit sorakoztatja fel. 1. Észak-Amerika őslakosainak rituális tárgyait bemutató rész maszkokat, pipákat, szőnyeget, miniatűr ábrázolásokat és wampum öveget foglal magába. A kiállított anyag részét képezik a drezdai Ferdinand Pettrich által az oklahomai Sauk, Fox, Shawnee, a nebraskai Winnebago, az alabamai Creek törzsről, valamint a Mississippi vidékén élő sziú indiánokról készített gipsz mellszobrok. 2. A közép-amerikai reprezentáció megkülönböztetett figyelmet érdemlő darabja a La Mixteca régióból származó egy több mint tíz méter hosszú, harmonikaszerűen hajtogatott, szarvasbőrrre festett Borgia-kódex reprodukciója. E térség jellegzetes terrakotta figurái és antropomorf tárgyai mellett fellelhetők a prekolumbián korszak azon műtárgyai, amelyeket 1692-ben XII. Ince kapott ajándékba. Megtekinthető egy 15. századi azték, vöröses kőből készült tollas kígyót ábrázoló szobor, egy dominikai korall feszület, valamint Kolumbusz kubai misekönyvtartója. A karibi szigetvilág anyagi kultúráját többek között jamaikai diadémok, nyakláncok és egyéb kiegészítők jelenítik meg. 3. A misszionáriusok tevékenysége és annak hatása Dél-Amerikában is nagy horderejűnek tekinthető.

Így a harmadik egység az Antilláktól délre a Tűzföldre fekvő terület tárgyi emlékeit vonultatja fel, melyek között helyet kapott egy festett kéregmaszk Tierra del Fuego-ból. A guarani indiánok között végzett jezsuita missziók jelentőségét (Eördögh, 1998; Sarreal 2020) Argentínában és Brazíliában alátámasztja, hogy az UNESCO 1983-ban a 17. században alapított redukciókat² világörökséggé nyilvánította, majd egy évre rá a listára került területek határait kibővítette. (UNESCO, 1984) A Societas Jesu-nak az Igauzú-vízesés közelében folytatott hithirdetését dolgozza fel az Arany Pálma-, valamint a többszörös Oscar-díjjal jutalmazott *A misszió* című film (Joffé, 1986), melynek forgatásához felépítették a São Miguel das Misiões redukció mását.

Az Anima Mundi heterogén összetételű gyűjteménye kettős kontextusban nyer értelmet: egyfelől bepillantást enged a katolikus misszionáriusok egy-egy földrajzi területet érintő evangelizációs munkájába, másfelől az artefaktumok autentikus „biográfijának” (Kopytoff, 1986) feltárásával igyekszik megőrizni és a látogatókkal megismertetni a távoli népek kultúráját, identitását, kollektív emlékezetét.

TANULSÁGOK

A tanulmány bemutatta az Apostoli Szentszék által működtetett közel egy évszázados múltra visszatekintő, az egyetemes missziótörténeti és az etnológiai perspektívát ötvöző kiállítóhely, az Anima Mundi törzsgyűjteményét. A kutatás során kirajzolódott, hogy a 20. század első harmadát követően a legtöbb római pápa aktívan közreműködött a kollekció gyarapításában. Az intézmény történetét végigkísérve kiemelhető XI. Piusz múzeumalapításra irányuló tevékenysége, XXIII. Jánoshoz köthetően a gyűjtemény áthelyezése a Lateráni Palotából a Vatikáni Múzeumokba, valamint I. Ferenc intézményi szinten megvalósuló újító törekvése. Az argentin Szentatya szorgalmazására az új kurátori koncepció nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy ne csak a misszionáriusok evangelizációs munkáját meglevenítő anyagi kultúrát, hanem a mögötte meghúzódó szellemiséget, vagyis az Európán kívüli civilizációk „lelkületét” is felszínre hozza. Nyitott szemlélete révén lehetőséget biztosít arra, hogy a *Sancta Sedes* vallásközi dialógust és interkulturális diskurzust folytasson a világ- és törzsi vallásokkal egyaránt. Ezt elsődlegesen a kulturális megértést előtérbe helyező reprezentációs startégiával, a négy kontinenst átfogó gyűjtőkör hangsúlyozásával, a témában folytatott nemzetközi szimpóziumokkal, valamint vendégkiállítások befogadásával képes leginkább elérni. A missziótörténeti kutatások eredményeit középpontba állító tárlattal rokonítható a toszkán Fiesolében, a piemonti Castelnuovo Don Boscoban, Krakóban, Nyitrán, az öreg kontinensen kívül pedig Tokióban, Fokvárosban és Honolulun fellelhető tematikus múzeumok. Megállapítható, hogy a Pontificio Museo Missionario Etnologico alakulástörténete során a nacionalista ideológia elleni fellé-

2 A 'redukció' szó a lat. *reduco* ('visszavezet') igéből ered és azt fejezi ki, hogy a misszionáriusok az őslakosokat visszavezetik az egyházi és a polgári életbe. Erre utal a következő jezsuita jelmondat is: *ad ecclesiam et vitam civilem essent reducti*. (Mumford, 2012)

pés alapgondolatából a gyarmatbirodalmak megszűnését követően a kulturális fordulatra a világ újrafelfedezésének jegyében érdemben reflektáló, a 21. századi múzeumi tendenciákba illeszkedő memóriaintézménnyé vált.

Kapcsolattartó szerző:

Fülöp Zoltán Ottó

Gál Ferenc Egyetem

Teológiai Kar

6720 Szeged

Dóm tér 6.

zoltanotto29@gmail.com

Corresponding author:

Zoltán Ottó Fülöp

Faculty of Theology

Gál Ferenc University

Dóm square 6.

6720 Szeged, Hungary

zoltanotto29@gmail.com

Hivatkozás: Fülöp, Z. O. (2022). A Szent Péter Bazilika kupolájának árnyékában. *Deliberationes*, 15(2), 66-81.

IRODALOMJEGYZÉK

- Aigner, K. (2014). A short history of the Oceanic collection in the Vatican Ethnological Museum. *OAS Journal*, 19 (3) 2014, 6–7.
- Benton, C. – Benton, T. – Wood, G. (2003). *Art deco: 1910–1939*. Bulfinch Press – AOL Time Warner Book Group, Boston.
- Confalonieri, C. (1975). *Pius XI – A Close Up*. The Benziger Sisters Press, Altadena (CA).
- Dries, A. (2016). The 1925 Vatican Mission Exhibition and the Interface Between Catholic Mission Theory and World Religions. *International Bulletin of Mission Research*, 40 (2) 2016, 119–132. <https://doi.org/10.1177/2396939316638334>
- Eördögh I. (1998). *Az egyház a gyarmati Latin-Amerikában*. Gradus ad Parnassum Könyvkiadó, Szeged.
- Gál F. (1941). *XI. Piusz pápa teológiája*. Szent Erzsébet Nyomda, Kassa. Országos Széchényi Könyvtár
- Greenfield, J. (1996). *The Return of Cultural Treasures*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Kopytoff, I. (1986). The cultural biography of things: commoditization as process. In Appadurai, A. (Ed.) *The Social Life of Things. Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge University Press, Cambridge, 64–92. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511819582.004>
- Mapelli, N., Aigner, K., & Fiusello, N. (2012). *Ethnos. Vatican Museums Ethnological Collection*. Edizioni Musei Vaticani, Citta del Vaticano.
- Mellema, R. L. (1988). *Wayang puppets: Carving, Colouring, and Symbolism*. Royal Tropical Institute, Amsterdam.

- Mumford, J. R. (2012). *Vertical Empire. The General Resettlement of Indians in Colonial Areas*. Duke University Press, Durham. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1220h1x>
- Nietzsche, F. (1886/1977). *Umwertung aller Werte*. Deutscher Taschenbuch-Verlag, München.
- Pius, XI. (1922). Ubi arcano Dei consilio. A. A. S., 14 (1922), 673–700. (23 Decembris 1922).
- Rohrbacher, P. (2012). Völkerkunde und Afrikanistik für den Papst. Missionsexperten und der Vatikan, 1922 – 1939. *Römische Historische Mitteilungen*, 54 (2012), 583–610.
- Sánchez-Gómez, L. A. (2013). Human Zoos or Ethnic Shows? Essence and contingency in Living Ethnological Exhibitions. *Culture & History Digital Journal*, 2 (2) 2013, 1–25. <http://dx.doi.org/10.3989/chdj.2013.022>
- Sarreal, J. J. S. (2020). *The Guaraní and Their Missions: A Socioeconomic History*. Stanford University Press, Stanford (CA). <https://doi.org/10.2307/j.ctvqsf00k>
- Szántó, K. (1988). *A katolikus egyház története II*. Ecclesia Kiadó, Budapest.

Filmek

- Joffé, R. (Director). (1986). *The Mission* [Film]. Columbia – Cannon – Warner Bros Pictures.

Elektronikus hivatkozások

- Rome Reports: Vatican reopens and renames Ethnological Museum. <https://www.romereports.com/en/2019/11/17/vatican-reopens-and-renames-ethnological-museum/> (Letöltés: 2023. 03. 20.)
- UNESCO: Wayang puppet theatre. <https://ich.unesco.org/en/RL/wayang-puppet-theatre-00063> (Letöltés: 2023. 03. 20.)
- UNESCO: Jesuit Missions of the Guaranis: San Ignazio Mini, Santa Ana, Nuestra Señora de Loreto and Santa Maria Mayor (Argentina), Ruins of Sao Miguel das Missões (Brazil). <https://whc.unesco.org/en/list/275/> (Letöltés: 2023. 03. 20.)